

ตำนานเงินตรา

สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ

ทรงพระนิพนธ์

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว

ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้พิมพ์พระราชทานในงานพระศพ

พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมหลวงสมรรัตนศิริเชษฐ์

ครบสัปดาห์

ณ วันที่ ๓๑ พฤษภาคม พุทธศักราช ๒๔๗๕

21/04/2563

TUDC

โรงพิมพ์โสภณพิพรรฒธนากร

21/04/2563 TUDC

พระเจ้าลูกเธอ พระองค์เจ้าหญิงโสมาวดี

(กรมหลวงสมรรัตนศิริเชษฐ์)

พระรูปฉายในรัชกาลที่ ๔ เมื่อพระชันษาราว ๘ ปี

21/04/2563 TUDC

พระเจ้าลูกเธอ พระองค์เจ้าหญิงโสมาวดี

(กรมหลวงสมรรัตนศิริเชษฐ์)

พระรูปฉายเมื่อโสกันต์ ในรัชกาลที่ ๔ ปีจอ พ.ศ. ๒๔๐๕

พระเจ้าลูกเธอ พระองค์เจ้าหญิงโสมาวดี
(กรมหลวงสมรรัตนศิริเชษฐ์)

พระรูปฉายในรัชชกาลที่ ๔ เมื่อพระชันษาราว ๑๔ ปี

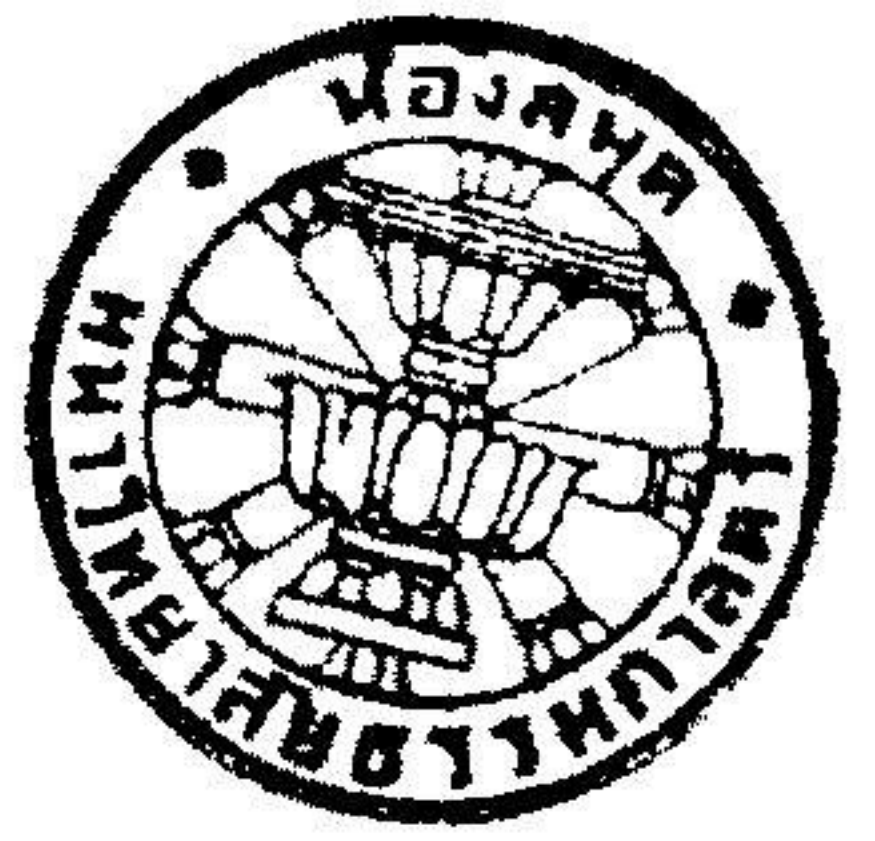
คำนำ

ราชบัณฑิตยสภา ได้ออกหนังสือสำหรับพิมพ์พระ
ราชทานในงานบำเพ็ญพระราชกุศลหน้าพระศพพระเจ้าบรม
วงศ์เธอ กรมหลวงสมรรัตนศิริเชษฐี ครบถ้วนตามวาม
เวทนาน้อย จึงได้เลือกหนังสือเรื่องตำนานเงินตราซึ่งข้าพเจ้า
ได้แต่งไว้นานแล้ว เพื่อจะพิมพ์เป็นตอนหนึ่งในหนังสือ
เรื่องอื่น และได้ให้พระพิณจวรรณการช่วยแต่งต่อตอน
ท้ายหนังสือหนึ่ง เอมามาพิมพ์ให้ทันงาน หวังใจว่า
หนังสือเรื่องนี้จะพอระดับสติปัญญาความรู้อ่านทั้งหลาย
ได้บ้าง และหวังว่าจะพอใจอ่านทุกท่าน

กิ่ง ๒๖ ๒๕๖๓

นายกราชบัณฑิตยสภา

วันที่ ๘ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๖๓

ตำนานเงินตรา

เมื่อรัชกาลที่ ๕ ทรงผนวชได้ มีการเปลี่ยนแปลงแบบอย่างเงินตราที่ใช้ ในประเทศสยาม นับว่าเป็นการสำคัญในพงศาวดารเรื่องหนึ่ง จึงได้ตรวจเก็บเนื้อความเรื่องเปลี่ยนแปลงเงินตราในครั้งนั้น อันมีปรากฏอยู่ในหนังสือต่าง ๆ คือประกาศเบ็ดต้น มาเรียบเรียงอธิบายให้ผู้อ่านรู้เรื่องและเหตุการณ์ที่มา

ในประเทศสยามใช้เงินกบเบย (หอย) เป็นเครื่องแลกเปลี่ยนมาแต่สมัยกรุงสุโขทัย เงินนั้นหาตัวได้หามาแต่ต่างประเทศเอามาหล่อหลอมทำเป็นเงินตราในประเทศสยามเอง แต่ส่วนเบยนั้นอาศัยพวกชาวต่างประเทศเที่ยวเลาะหาตามชายทะเล แล้วพามาขายในประเทศนั้นรอบซอไว้ ใช้ส่วยเบยเป็นเครื่องแลกเปลี่ยนในการซื้อขายประเพณีเช่นนั้นคงใช้มาจนตลอดสมัยกรุงศรีอยุธยาเป็นราชธานี มีเหตุปรากฏในปฐมครั้งหนึ่ง เมื่อรัชกาล พ.ศ. ๒๒๘๗ ในรัชกาลพระเจ้าบรมโกศ ว่า “ใช้

ประกบค่างเบย ” ดงน เดิมไม่ทราบว่าเป็น
อย่างไร

จนพระยาโบราณราชธานินทร์ชุดตรวจที่ใน
พระราชวังหลวงที่กรุงศรีอยุธยาพบดินเผาตราต่าง ๆ
ขนาดเท่าเงินเหรียญ ๕๐ สี่ต่างคียงไวเป็นอันมาก จึงเข้าใจ
ว่าตนเองที่เรียกว่าประกบ คงจะเป็นด้วยขาดคราวชาวต่าง
ประเทศเอาเบยเข้ามาขาย จึงนำประกบชนไซแทนชวดคราว
พอมเบยเข้ามาขายก็เลิก จึงมิได้ ไซประกบต่อมา

เงินตรากรุงศรีอยุธยาทำเป็นเงินพดด้วง (คือรูป
ต้นฐานกลม) ประทับตราเป็นสำคัญ ๒ ดวง ดวงหนึ่ง
มักเป็นรูปจักร คงจะหมายความว่ากรุงศรีอยุธยาอันเป็นที่
สถิตของสมเด็จพระรามาชบดิ อีกดวงหนึ่ง มีไซรูป
แปลก ๆ กัน เป็นตั้งขบาง เป็นตรบาง เป็นเครื่องหมาย
รัชกาล (แต่พอเคราะห์ดูเห็นดวงตราที่ต่างกันน้อยยกว่า
จำนวนพระเจ้าแผ่นดินที่ครองกรุงศรีอยุธยามากนัก จึง
สันนิษฐานอีกอันหนึ่งว่าจะไม่เปลี่ยนตราทุกรัฐกาล ไซ
ตราอย่างเดียวกันเรื่อยไปจนมีเหตุอย่างใดอย่างหนึ่ง เช่น
เกิดเงินปลอมมากจนเบตน พระเจ้าแผ่นดินจึงมีพระราช

คำสั่งให้เปิดยื่นตราเดี่ยวครึ่งหนึ่ง) เงินตราครึ่งกรุงศรี
อยุธยา ๕ ขนาด กอ

ขนาดบาท ๓

ขนาดครึ่งบาท (เรียกว่า ๒ สดั่ง อย่างนี้ชะรอยคน
จะไม่ใคร่ชอบใช้ จึงมัน้อย)

ขนาด $\frac{๑}{๕}$ ของบาท เรียกว่า สดั่ง ๑

ขนาด $\frac{๑}{๑๐}$ ของบาท เรียกว่า เฟื้อง ๑

รองนกลงมาถึงเบย มีอัตรา ๕๐๐ เบย เป็นราคา

เฟื้อง ๑ แต่จะไม่เป็นราคาตามกฎหมาย สดั่งเต็มเบย

เข้ามาขายในท้องตลาดมากหรือน้อย ในเวลาเบยในท้อง

ตลาดมีมาก ราคาเบยตกถึง ๑๐๐๐ เบยต่อเฟื้องกม แต่

ราษฎรซื้อขายเครื่องบริโภคกันในท้องตลาดมักใช้เบย

๗ ๕
เป็นพน

ถึงสมัยกรุงรัตนโกสินทรตอนก่อนรัชกาลที่ ๕ คงใช้

เงินตราตามแบบอย่างครึ่งกรุงศรีอยุธยา เป็นแต่เปิดยื่น

ตราตามรัชกาล รัชกาลที่ ๑ ใช้ตราบัวอุณาโลม

รัชกาลที่ ๒ ใช้ตราครุฑ รัชกาลที่ ๓ ใช้ตราปราสาท

รัชกาลที่ ๕ ใช้ตราพระมหามงกุฎ ถ้วนตราออกดวง ๑ ซึ่ง
 บอกนามประเทศ คงใช้ตราจักรเหมือนกันทั้ง ๕ รัชกาล
 เป็นเช่นนั้นมาจนในรัชกาลที่ ๕ คงคนทำหนังสือสัญญา
 ทางพระราชไมตรี เปิดการค้าขายกับฝรั่งต่างประเทศ
 เมื่อ พ.ศ. ๒๓๙๙ การค้าขายในกรุงเทพฯ เจริญรวดเร็ว
 เกินคาดหมาย เช่นแต่ก่อนมีเรือกำปั่นฝรั่งเข้ามาค้าขาย
 ในกรุงเทพฯ เพียงราวปีละ ๑๒ ลำ คงแต่ทำหนังสือสัญญา
 แลว กรมเรือกำปั่นฝรั่งเข้ามาค้าขายถึงปีละ ๒๐๐ ลำ (๑)
 พวกพ่อค้าเอาเงินเหรียญดอลลาร์ ซึ่งใช้ในการซื้อขายทาง
 เมืองจนเข้ามาซื้อสินค้าราษฎรไทยไม่ยอมรับ ฝรั่งจึงต้อง
 เอาเงินเหรียญดอลลาร์มาขอแลกเงินบาทจากรัฐบาล ก็เงิน
 บาทพดด้วงนั้นช่างหลดงทำที่พระคดงมหาสัมมัท เทาหนึ่ง
 ทำได้ราววันละ ๒๕๐ บาท เพราะทำแต่ด้วยเครื่องมือได้
 ใช้เครื่องจักร เทาหลดงมี ๑๐ เทาระคมกันทำเงินพดด้วง

21/04/2563 TUDC

(๑) ชนวนกต่างไว้ในหนังสือบางกอกกาเดินคาของ
 หมอบรัดเต เล่ม ค.ศ. ๑๘๐๙

ได้แต่วันละ ๒,๕๐๐ บาทเป็นอย่างมาก ไม่พอให้ฝรั่งแตก
 ตามปรารถนา พวกกงสุลพากันร้องทุกข์หาเป็นการเสีย
 ประโยชน์ของพวกชาวต่างประเทศที่มาค้าขาย พระบาท
 สมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวจึงทรงพระราชดำริ จะ
 เปลี่ยนรูปเงินตราสยามจากเงินพดด้วงเป็นเงินเหรียญ
 (เรียกในครั้งนั้นว่า "เงินแบ") ให้ทำได้มากด้วยใช้
 เครื่องจักร และในเมื่อกำลังตั้งเครื่องจักรนั้น โปรดฯ ให้
 ประกาศพระราชทานพระบรมราชานุญาตให้ราษฎรรับเงิน
 เหรียญคอดดาร์จากชาวต่างประเทศ แล้วเอามาแลกเงิน
 บาทที่พระคลังมหาสมบัติได้ โดยอัตรา ๓ เหรียญคอดดาร์
 ต่อ ๕ บาท ราษฎรก็ยังไม่พอใจจะรับเงินคอดดาร์ จึง
 ทรงพระราชดำริแก้ไขให้เอาตราพระมหามงกุฏและตราจักร
 ซึ่งสำหรับตเงินพดด้วงคดงเป็นสำคัญในเหรียญคอดดาร์
 ให้ใช้ไปพลาง (๑) ราษฎรก็ยังไม่มีใครพอใจจะใช้ ครั้นถึงบ

21/04/2563 TUDC

(๑) เหรียญคอดดาร์ตราพระมหามงกุฏกับตรา

จักรยังมีเหลืออยู่บ้าง แต่เดี๋ยวนี้หายาก

ออก พ. ศ. ๒๔๐๓ การสร้างโรงกระษาปณ์สำเร็จ^(๑) ทำ
 เงินตราสยามเป็นเหรียญมีตราพระมหามงกุฎกับฉัตรตั้ง
 สองข้าง หมายรัชชกาลด้านหนึ่ง ตราข้างเผือกอยู่ในวง
 จักรหมายประเทศด้านหนึ่ง เป็นเหรียญเงิน ๔ ขนาด คือ
 บาทหนึ่ง กึ่งบาท สี่ดั่งหนึ่ง^(๒) และโปรดฯ ให้ทำ

(๑) โรงกระษาปณ์ที่กวดวนตอตกยังอยู่ข้างปาก
 ตะวันออกถนนประตูสุวรรณนิบาต เดียวนี้ใช้เป็นคนตั้ง
 ชาวที่ สร้างขึ้นตรงโรงทำเงินพดด้วงของเดิม การ
 สร้างโรงกระษาปณ์มีเรื่องปรากฏว่าตั้งเครื่องจักรมาจาก
 เมืองเบอมิงแฮมประเทศอังกฤษ และเรียกช่างอังกฤษ
 เข้ามาดำหรับตั้งเครื่องจักรด้วย แต่ช่างคนนั้นมาตาย
 ดังก่อนตั้งเครื่องจักร พระวิสูตรโยธามาศย์ (โหมต
 อมาตย์กุล) รับอาสาตั้งเครื่องจักรโรงกระษาปณ์ได้ โดย
 ดำพัง จึงโปรดฯ ให้เป็นเจ้ากรมโรงกระษาปณ์ต่อมา

21/04/2563 TUDC

(๒) ยงมเงินเหรียญขนาดค่าดั่ง (๔ บาท) ขนาด
 กึ่งค่าดั่งและขนาดกึ่งเฟื้อง แต่มิได้ใช้เป็นเครื่องแลกเปลี่ยน

เหรียญทองคำราคาเหรียญละ ๑๐ สตึง (ตรงกับค่าตั้งเงิน)
 ด้วยอีกอย่างหนึ่ง เมื่อประกาศให้ใช้เงินตราอย่างเหรียญ
 แล้ว เงินพดด้วงก็ยังโปรด ฯ อนุญาตให้ใช้อยู่ เป็นแต่
 ไม่ทำเพิ่มเติมขึ้น

ต่อมาอีก ๒ ปี ถึงบจุอ พ.ศ. ๒๔๐๕ โปรด ฯ ให้
 โรงกระษาปณาทาเหรียญดบุกขนเป็นเครื่องแลกเปลี่ยนแทนเบย
 หอย เหรียญดบุกขนกรมตราพระมหามงกุฎกับฉัตรและ
 ตราข้างในวงจักร ทำนองเดียวกับตราเงินเหรียญทำเป็น
 ๒ ขนาด ขนาดใหญ่ให้เรียกว่า “อัฐิ” ราคา ๘ อินเพอง
 เท่ากับอินละ ๓๐๐ เบย ขนาดเล็กให้เรียกว่า “โสฬศ”
 ราคา ๑๖ อินเพอง เท่ากับอินละ ๕๐ เบย การใช้
 เบยหอยกับเงินอินเล็กแทนขึ้นมา

ถึงบกน พ.ศ. ๒๔๐๖ พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้า
 เจ้าอยู่หัวทรงพระราชดำริให้สร้างเหรียญทองคำมีตราทำนอง
 เดียวกับเงินเหรียญขนดำหรบใช้เป็นเครื่องแลกเปลี่ยน ๓ ขนาด
 ขนาดใหญ่ให้เรียกว่า “ทศ” ราคา ๑๐ อินต่อชั่งหนึ่ง
 คืออินละ ๘ บาท (เท่าราคาทองปอนด์อังกฤษในสมัยนั้น)

ขนาดกลางให้เรียกว่า “พิศ” ราคาอันละ ๕ บาท ขนาด
 เล็ก (คือเหรียญทองที่ได้สร้างขึ้นแต่แรก) ให้เรียกว่า
 “พิศดั่งดี” ราคาอันละ ๓๐ สตึง เท่ากับค่าดั่งเงิน ด
 เหมือนจะเป็นคราวเดียวกับที่ทรงสร้างเหรียญทองเป็น
 เครื่องแถมตนเอง พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว
 ทรงพระราชดำริสร้าง (ชนบัตร) เครื่องแถมทำด้วยกระ
 ดาศ มีตัวอักษรพิมพ์และประทับพระราชลัญจกร ๓ ดวง
 เป็นสำคัญทุกใบชนิดออกอย่างหนึ่ง เรียกว่า “หมาย”
 มีราคาต่าง ๆ กันตั้งแต่ใบละบาท ๓ เป็นลำดับลงมาจน
 ใบละเพียง ๑ และทรงพระราชดำริสร้าง (เชค) ใบ
 “พระราชทานเงินตรา” อีกอย่าง ๑ ขนาดแผ่นกระดาษ
 ใหญ่กว่า “หมาย” มีตัวอักษรพิมพ์และประทับพระราช
 ลัญจกรด้วยขนาด ๒ ดวง ด้วยคร้ามดวง ๑ เป็นลาย
 กุนดวง ๑ เป็นสำคัญทุกใบ มีราคาต่างกัน (ว่าตาม
 ตัวอย่างที่มอชเมอแต่่งหนึ่งอื่น) ตั้งแต่ “พระราชทาน
 เงินตราซึ่งสิบค่าดั่ง” ลงมาจนใบละ ๗ ค่าดั่ง (อัน
 นิษฐานว่าเห็นจะมีค่อลงไปจนใบละค่าดั่งหนึ่งเป็นอย่างต่ำ)

กระดาษทง ๒ อย่างนี้ใครใดก็เห็นจะเอาไปขึ้นเงินที่พระ
คลังมหาสมบัติในไม่ช้า เพราะยังไม่แต่เห็นประโยชน์
ในการใช้กระดาษเป็นเครื่องแลกเปลี่ยนนั้น จึงมิได้แพร่
หลาย

ครั้นถึงบวช พ. ศ. ๒๔๐๘ พระบาทสมเด็จพระจอม
เกล้าเจ้าอยู่หัว โปรดฯ ให้ โรงกระดาษปอนด์ร่างเหรียญทอง
แดงมาตราท่านองเดยอกบเหรียญตบुकเป็นเครื่องแลกเปลี่ยน ๒
ขนาด มีราคาในระวางเหรียญเงินกับเหรียญตบुक ขนาด
ใหญ่ให้เรียกว่า “ซึก” ราคา ๒ อินพอง ขนาดเล็กให้
เรียกว่า “เลี้ยว” ราคา ๕ อินพอง (๑)

เงินตราด้ายามซึ่งพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้า
อยู่หัว ทรงพระราชดำริร่างขึ้นเป็นเหรียญนั้น ที่เป็น
เงินและทองแดงใช้ ได้ต่อมาตั้งพระราชประสงค์ แต่ที่
เป็นทองคำและเงินตบुकเกิดเหตุขัดข้อง ด้วยเหรียญ

(๑) เหรียญซึกและเลี้ยวเดิมทำหน้า พระบาทสมเด็จพระ
จอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงโปรดฯ ให้ทำให้งด
ไปถูกคิรัษะคนแตกจึงโปรดฯ ให้ทำให้งด

ทองคำนั้นชาวเมือง ชอบเอาไปเก็บเลี้ยงอย่างทองรูปพรรณ
 หรือมิฉะนั้นก็เอาไปทำเครื่องแต่งตัวด้วย ไม่ชอบใช้เงิน
 เครื่องเล็กในการซื้อขาย เหยียดทองเป็นของมีน้อยก็เคย
 หมดไป ส่วนเหรียญดึกก้นเมื่อแรกสร้างชนกได้ทรงพระ
 ราชปรารภว่า เป็นของอาจลึกลับหรือและทำปลอมง่าย จึง
 โปรด ฯ ให้เจือทองแดงและดีบุกดำลงในเนื้อดีบุกที่ทำ
 เหรียญให้แข็งผิดกับดีบุกดำมัญ ถึงกระนั้นพอใช้เหรียญ
 ดีบุกกันแพร่หลาย ไม่ช้าก็มีพวกจันคิดทำปลอม ครั้น
 ตรวจจับในกรุงเทพฯ ฯ แข็งแรง พวกผู้ร้ายก็หลบลงไป
 ซ่อนทำทางหัวเมืองบกษ โศ แล้วลอบตั้งเข้ามาจำหน่าย
 ในกรุงเทพฯ ฯ เกิดมีเหรียญดีบุกปลอมในท้องตลาดมาก
 ชนทุกที่จันราษฎรรังเกียจการที่จะรับใช้เหรียญดีบุก ด้วย
 ไม่รู้จะเลือกว่าไหนเป็นของหลวง และไหนเป็น ของปลอม
 จะกล้าใช้ เมียหอยก็หาไม่ได้ด้วยเลิกใช้มาแล้วหลายปีแล้ว
 เมื่อเริ่มรัชกาลที่ ๕ เป็นเวตีกาดังเกิดการบั่นบวม
 ด้วยราษฎรไม่พอใจรับเหรียญดีบุก นัยว่าถึงตลาดใน
 กรุงเทพฯ ฯ แทบจะหยุดการซื้อขายอยู่หลายวัน รัฐบาล

จึงต้องรวบรวมจนยี่แล้วออกประกาศเมื่อเดือน ๓๑ แรม
 ๑๒ ค่ำ ปีมะโรง พ.ศ. ๒๔๓๓ (เป็นวันที่ ๓๓ ในรัชกาล
 ที่ ๕) สั่งให้คนทั้งหลายนำเหรียญทองแดงและเหรียญ
 ตบुकของหลวงมาชนเอาเงิน จะยอมให้เต็มราคาภายใน
 ๑๕ วัน เมื่อพ้นกำหนดนั้นไปแล้วให้ ไซลดราคาทอง เหรียญ
 ทองแดงอย่างชักคงราคาแต่อันละอัฐ ๑ (๘ อันเพอง)
 อย่างเสี้ยวคงราคาแต่อันละได้พศ ๑ (๑๖ อันเพอง)
 เหรียญตบुकให้ลดราคาทอง เหรียญอัฐคงราคาแต่อันละ
 ๒๐ เบย (๕๐ อันเพอง) อย่างได้พศคงราคาแต่อันละ
 ๑๐ เบย (๘๐ อันเพอง) แม่เมือรัฐบาลประกาศอัตรา
 ราคาอย่างนั้นแล้ว ราษฎรก็ยงลดราคากัน โดยดำพงต่อ
 ดงไปอีก ไซอัฐตบुकเดิมในท้องตลาดเพียงราคาอันละ
 ๑๐ เบย (๘๐ อันเพอง) ได้พศตบुकก็ลดราคาไป
 ตามกันเบนอนละ ๕ เบย (๑๖๐ อันต่อเพอง) คำซง
 เคยเรียกว่าอัฐและได้พศก็เรียกกันว่า "เก" แต่ไซกัน
 ต่อมาอีกหลายปี

เพราะเกิดลำบากด้วยเรื่องเงินตราตั้งกล่าวมา รัฐบาล
 จึงได้ตกลงแต่แรกชนรัชกาลที่ ๕ จะสร้างโรงกระษาปณ์
 ใหม่ ให้ใหญ่โตแต่ครั้งนั้นกว่าเก่า (๑) แต่การที่สร้าง
 กว่าเจ้าสำเร็จหลายปี ในชั้นแรกจะต้องทำเงินตราประจำ
 รัชกาลที่ ๕ ขนตามประเพณีเปลี่ยนรัชกาลใหม่ จึงให้
 ทำที่โรงกระษาปณ์เดิมไปพลาง เงินเหรียญตรารัชกาล
 ที่ ๕ ซึ่งสร้างขนขนแรกนั้น ด้านหนึ่งเป็นตราพระเกี้ยวยอด
 มีพานรองสองชั้นและนครทองสองข้าง อีกด้านหนึ่งคงใช้
 รูปช้างเผือกอยู่ในวงจักรเหมือนรัชกาลที่ ๔ แต่ทำเพียง
 ๓ ขนาดที่คนทั้งหลายชอบใช้ คือเหรียญบาท เหรียญ
 สี่ดั่ง และเหรียญเฟื้อง ในคราวนั้นยังไม่ได้ทำเหรียญ
 ทองแดงสำหรับรัชกาลที่ ๕ (ด้วยรัฐบาลทราบว่าสั่งให้
 ทำในประเทศอื่นถูกกว่าทำเอง แต่จะให้ทำในอินเดีย
 หรือในยุโรปยังไม่ตกลงเป็นยุติ) ทำแต่เหรียญดบุกขน
 ใหม่อย่างหนึ่ง ดวงตราทำนองเดียวกับเหรียญเงิน ขนาด

21/04/2563

TUDC

(๑) คือตึกที่อยู่ทางตะวันตกแห่งประตูสุวรรณนิรมิต

เชื่องกว่าอัฐิตุบกริชชกาตท ๕ สักหน้อยหน่ง แต่ให้ใช้
ราคาเพียงได้พศ์ ๑ คือ ๑๖ อนุเพอง เรืองเงินตรา
เบนอนเวียบรอยไปโตคราวหน่ง

แต่ต่อมาเมื่อราคาทองแดงและดีบุกสูงชัน มผู้มีว่า
ราคาเหรียญทองแดงและเหรียญดีบุก ที่ใช้ กนททองตลาด
ในกรุงเทพ ฯ ตากกว่าราคาเนื้อทองแดงและดีบุกซึ่งซื้อขาย
กันในประเทศอื่น ก็พากันเอาเหรียญทองแดงและเหรียญ
ดีบุกหลอมส่งไปขายเดี่ยวประเทศอื่นเบนอนมาก เป็นเหตุ
ให้เหรียญทองแดงดีบุกมีใช้ ในทองตลาดน้อยลง ก็
เกิดการใช้ บกระเบองกนชนแพร่หลาย บกระเบองนน
เดิมเป็นแค่คะแนนสำหรับเดินเบยในโรงบ่อน จินเจ้าของ
บ่อนคิดทำชนเพื่อให้ใช้ชอลากได้บนเลื่อสะดวกกว่าเงินตรา
เวลาคนไปเดินเบย ให้เอาเงินแลกมาเดิน ครนเดกแล้ว
ก็ให้คนบแลกเอาเงินกลับไปเป็นประเพณตงน ใครเป็น
นายอากบ่อนเบยตำบลไหน ก็คิดทำบมเครื่องหมาย
ของตนเป็นคะแนนราคาต่าง ๆ สำหรับใช้เดินเบยในบ่อน
ตำบลนน การทเกิดใช้ บเป็นเครื่องแลกแทนเงินตรา

เดิมเกิดขึ้นแต่นกเลงเดินเบยทมกกาย เอาบซอของกนตาม
 านที่หน้าโรงบ่อน ผู้ชายกยอมรบด้วยอาจจะเอากดบเข้า
 ไปแตกเป็นเงินได้ทีในโรงบ่อนโดยง่าย จึงใช้บกระเบอง
 กนในบริเวณโรงบ่อนชนกอน ครนเมอหาเหรียญทองแดง
 เหรียญดบูกของหลวงใช้ยากเข้า ก็ใช้บเป็นเครื่องแตก
 แพร่หลายห่างบ่อนเบยออกไปทุกที เพราะคนเชื่อว่าอาจ
 จะเอาไปชนเป็นเงินเมื่อใดก็ได้ ฝ่ายนายบ่อนเบยเมื่อ
 จำหน่ายบได้เงินมากชน เห็นได้เปรียบกคดส่งบกระเบอง
 จากเมืองจนเข้ามาเพิ่มเติม ทำเป็นรูปและราคาต่าง ๆ ให้
 คนชอบ ตั้งแต่อนดะได้พค ันดะอัฐ ันดะไฟ
 ล่องไฟ (๑) จนถงอนดะเพอง ลัดัง ล่องลัดัง เป็นอย่างสูง
 มทุกบ่อนไป ก็แตกษณอากรบอนเบยนนตองว่าประมุด
 กนใหม่ทุกบ เมอดันบดงนายอากรคนไหนไม่ได้ ทำอากร
 ต่อไปก็กำหนดเวลาให้ คนเอาบบ่อนของตนไปแตกเงินคิน
 ภายใน ๑๕ วัน พ้นกำหนดไปไม่ยอมรบ การอนนกกตาย

21/04/2563 TUDC

(๑) คำว่า “ไฟ” มาแต่จีนเรียกว่า “ไฟป่า”
 ราคาไฟ ๑ เท่ากับ ๒ อัฐ

เป็นทางที่เกิดกำไรเพิ่มผลประโยชน์แก่นายอากรบ่อนเบี้ย
 อีกทางหนึ่ง ฝ่ายราษฎรถึงเสียเปรียบกมตร ด้กเดือดร้อน
 ด้วยได้ ใช้แบบเครื่องแลกเปลี่ยนในการซื้อขายแทนเหรียญ
 ทองแดงและตบูกซึ่งหายาก ก็ไม่มีใครร้องทุกข์ เป็น
 เช่นนมาจนบัดนี้ พ.ศ. ๒๔๓๘ รัฐบาลจึงต้องประกาศ
 ห้ามมิให้นายบ่อนเบี้ยทาบ แต่ในเวลานั้นเหรียญ
 ทองแดงซึ่งตั้งให้ทำในยุโรปยังไม่สำเร็จ ต้องออกธนบัตร
 ราคาใบละอัฐ ๑ ให้ใช้กันในท้องตลาดอยู่คราวหนึ่ง จึง
 ได้จำหน่ายเหรียญทองแดงประจำรัชกาลที่ ๕ ให้ใช้
 กันในบ้านเมือง ทำเป็น ๓ ขนาด คือ เดียว อัฐ และ
 ได้พด มีตราพระจุลมงกุฎอยู่บนอักษรพระนาม จ. ป. ร.
 ด้าน ๑ อักษรบอกราคาตาม ๑ เหมือนกันหมดทุก
 ขนาด (๒)

(๑) มีผู้ใดต้องการรวบรวมตัวอย่างกระเบื้องต่าง ๆ
 ซึ่งพวกজনนายบ่อนเบี้ยคิดทาทาชนได้กว่า ๒,๐๐๐ อย่าง

(๒) ความค่อนไป พระพินิจวรรณการแต่งต่อ

ส่วนเงินเหรียญนั้น เมื่อได้ส่งเครื่องจักรจากเมือง
 อังกฤษตั้งเป็น โรงกระษาปณ์ ขึ้นใหม่แล้วก็ได้เริ่มทำเงิน
 เหรียญออกจำหน่ายเมื่อปีชวด พ.ศ. ๒๔๓๕ เงินเหรียญ
 ททากราวบาทเป็น ๓ ขนาด คือ เหรียญบาท เหรียญครึ่ง
 เหรียญเฟื้อง พกติดตราอย่างเดียวกับที่ได้นำมาแต่ก่อน
 แต่ดวงตราที่ประจำเงินนั้น ด้านหนึ่งเป็นพระบรมรูป
 พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวครึ่งพระองค์
 มีหนังสือรอบพระบรมรูปนั้นว่า "สมเด็จพระปรมินทรม
 หาราชูปถัมภ์" พระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว" ด้านหนึ่งมี
 ตราอาร์มแผ่นดินซึ่งคิดผูกขึ้นในรัชกาลที่ ๕ มีหนังสือ
 ในพื้นเงินดวงตราว่า "กรุงสยามรัชกาลที่ ๕" และ
 บอก "ราคา ๑ บาท" เหรียญครึ่งและเหรียญเฟื้อง
 กมดกษณอย่างเดียวกัน แต่ตราแผ่นดินนั้นเป็นอย่างย่อ
 ขนาดน้อย มีบอกราคา ๑ ครึ่ง ๑ เฟื้อง เงินตรา ๓

ขนาดนี้ใช้ต่อมา

21/04/2563 TUDC

ในปีชวด พ.ศ. ๒๔๓๕ นั้นโปรดฯ ให้สร้างเหรียญ
 ทองแดงชกชนอกอย่าง ๑ ด้วยขุนพมหนายบับนรองว่า

ทองแดงเดี่ยว อัฐิ โลหะเล็กบาง ใช้ขอเกี่ยวไม้ถนัด
 ลักษณะทองแดงซีกก็เหมือนกับทองแดงเดี่ยว อัฐิ และ
 โลหะที่ทำเมื่อบุกน พ.ศ. ๒๔๓๘ นั้น เหยียบทองแดง
 ขนาดคนจม & ขนาดคอกนก ใช้้อยอย่างจนถึงบึกน
 พ.ศ. ๒๔๓๐ จึงโปรดเกล้าฯ ให้สร้างเหยียบทองแดง
 เดี่ยว อัฐิ โลหะ ชนิดใหม่ พักอัคราเท่ากับทองเดี่ยว
 อัฐิ โลหะ เดิม เป็นแต่เปลี่ยนตราใหม่ คือหน้าหนึ่ง
 ตรงกลาง มีพระบรมรูปพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้า
 เจ้าอยู่หัว มีอักษรโดยรอบว่า “จุฬาลงกรณ์ บ. ร.
 พระจุลจอมเกล้าเจ้ากรุงสยาม” อีกด้านหนึ่งตรงกลาง
 มีรูปพระสยามเทวาธิราชถือพระแสงธารพระกรนั่งบน โลหะ
 วางบนแท่น โลหะหนักเป็น ๓ ห้อง ห้องบนมีรูปช้าง
 ๓ เคี้ยว ด้านขวารูปช้างยืน ด้านซ้ายรูปกริชไขว้กัน
 ๒ เดิม มีอักษรบอก หนึ่งเดี่ยว หนึ่งอัฐิ หนึ่งโลหะ
 ตามขนาด เหยียบทองแดงทั้ง ๓ ขนาดนี้คงใช้ควบกัน
 มากับเหยียบทองแดงอย่างเก่า ตลอดมาจนถึงปีเถาะ
 พ.ศ. ๒๔๓๔ เหยียบทองแดงสูญหายเบาบางลง จึง

โปรด ฯ ให้สร้างเหรียญทองแดง เดียว อัฐ โฉลก เพิ่ม
 เดิมชน ลักษณะอย่างเดียวกับเหรียญทองแดงเดียว อัฐ
 โฉลก ซึ่งสร้างเมื่อมกราคม พ.ศ. ๒๔๓๐ นั้น แปรตกแต่
 คราพระบรมรูปและตราพระสยามเทวาธิราชไม่กดบังกัน
 อย่างของเดิม เบื้องบนและเบื้องล่างตรงไปทางเดียวกัน
 กับเปดียนเลขประจำปีที่สร้างเท่านั้น.

ถึงมาจอ พ.ศ. ๒๔๔๓ รัฐบาลคิดเห็นกันว่า ลักษณะ
 การทำบุญเงินแต่เดิมนั้นมีของบอกว่าซึ่ง บาท อัฐ เมื่อ
 พนซึ่งชนไปจึงนับเป็นเรือนร้อยเรือนพัน บุญชุกไขว่กัน
 ไม่สะดวก จึงคิดทำเหรียญทองขาวขึ้นใช้เรียกว่า สัตตงค์
 (ส่วนของร้อย) คือ ๑๐๐ สัตตงค์ เป็น ๑ บาท เพื่อ
 ง่ายแก่การบัญชี มีของแต่เพียง บาท กับสัตตงค์เท่านั้น
 เงินจะมากน้อยเท่าใดก็ต่อควรเลขชนไปเป็นสิบเป็นร้อย ไม่
 ต้องหักต้องทอน เป็นการง่ายรวดเร็วกว่าของเดิม สัตตงค์
 ที่สร้างขึ้นคราวนี้สร้างด้วยทองขาวเบร & ขนาด ด้านหนึ่ง
 มีรูปช้าง ๓ เศียร มอกษรว่า “ สยามราชาณาจักร ”
 เหมือนกันทั้ง ๔ ขนาด ๆ ที่ ๓ ด้านหนึ่งมีตัวอักษรว่า

ยี่สิบสี่ตัว และมึเลข ๒๐ ตัวใหญ่อยู่กลาง เป็นราคา
 ๒๐ สี่ตัว ใช้ ๕ อินเป็น ๑ บาท ขนาดที่ ๒ มีตัวอักษร
 ว่าสิบสี่ตัว มึเลข ๓๐ ตัวใหญ่อยู่กลาง ราคา ๓๐ สี่ตัว
 ใช้ ๓๐ อินเป็น ๑ บาท ขนาดที่ ๓ มีตัวอักษรว่า ห้า
 สี่ตัว มึเลข ๕ ตัวใหญ่อยู่กลาง ราคา ๕ สี่ตัว
 ใช้ ๒๐ อินเป็น ๑ บาท ขนาดที่ ๔ มีตัวอักษรว่า สอง
 สี่ตัว มึเลข ๒ ตัวใหญ่อยู่กลาง ราคา ๒ สี่ตัว
 ใช้ ๕๐ อินเป็น ๑ บาท

สี่ตัวทองขาวที่สร้างขึ้นใหม่นี้ใช้รวมไปกับเหรียญ
 ทองแดงเดี่ยว อัฐและได้พดก่่าง ๒ ชนิด จนประกาศ
 ใช้พระราชบัญญัติมาตราทองคำเมื่อ พ.ศ. ๒๔๕๓ จึง
 เด็กใช้เปลี่ยนเป็นเหรียญกระษาปณ์ทองขาวและทองแดง
 ๓ ชนิด คือ ทองขาวราคา ๓๐ สี่ตัว ทองขาวราคา
 ๕ สี่ตัว ทองแดงราคา ๓ สี่ตัว ด้านหน้ามอุณาโลม
 อักษรจารึกว่า “สยามรัฐ” และราคา ด้านหลังมีรูป
 จักรและเศียรราชเษวตรงกลาง อย่างที่ ใช้ กนอยู่
 ทุกวันนี้.